

Адреса для покликань: Лобач О. О. Метаморфози освітньої галузі «Мистецтво» в державних стандартах України // Modern science: problems and innovations. Abstracts of the 1st International scientific and practical conference. SSPG Publish. Stockholm, Sweden. 2020. Pp. 405-412. URL: <https://sci-conf.com.ua/i-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-modern-science-problems-and-innovations-5-7-aprelya-2020-goda-stokgolm-shvetsiya-arhiv/>

УДК 37.026:78 – 057.87

**МЕТАМОРФОЗИ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ «МИСТЕЦТВО»
В ДЕРЖАВНИХ СТАНДАРТАХ УКРАЇНИ**

Лобач Олена Олександрівна,

к. п. н., доцент,

Полтавський національний педагогічний

університет імені В. Г. Короленка,

м. Полтава, Україна,

lobachelena@gmail.com

У статті проаналізовано зміст освітньої галузі «Мистецтво» державних стандартів України 2000, 2004, 2011, 2018 рр. Автор доходить висновку про 1) поступове скасування предметного підходу до навчання, 2) нівелювання принципів єдності традиційного та сучасного, варіативного та інтегрального; 3) домінування Концепції інтегрованої загальної мистецької освіти, що суперечить ключовим положенням демократичного суспільства.

Ключові слова: освітня галузь, державний стандарт, змістові лінії, інтегративний і предметно-інтегративний підходи, загальна мистецька освіта.

Вступ. Із кінця 90-их рр. в Україні починає розроблятися державний освітній стандарт, котрий нині закріплено в Законі «Про освіту» як обов'язковий документ, який «визначає: вимоги до обов'язкових компетентностей та результатів навчання здобувача освіти відповідного рівня; загальний обсяг навчального навантаження здобувачів освіти...» [1, стаття 32]. Протягом чверть століття зміст засадничих документів значно модифіковано, що найбільш глибоко проаналізовано в роботах авторів освітньої галузі

«Мистецтво» [2; 3]. Окремі аспекти проблеми обговорено на сторінках сучасних досліджень із мистецької педагогіки (Л. Аристова, О. Гайдамака, О. Комаровська, Л. Кондратова, О. Лобова, Н. Миропольська, О. Олексюк, Г. Падалка, В. Рагозіна, О. Щолокова та ін.).

Мета статті – виявити ключові тенденції у трансформації змісту освітньої галузі «Мистецтво» державних стандартів України.

Матеріали і методи. Джерельну базу склали електронні варіанти текстів освітньої галузі «Мистецтво», нормативно-правові документи, підручники для закладів середньої освіти (далі – ЗСО). У ході дослідження застосовувалися загальнонаукові теоретичні методи – історико-ретроспективний, який дав змогу встановити вплив історико-політичних чинників на зміст освітньої галузі; порівняльно-зіставний – уможливив вирізнити загальне, відмінне й особливе в аналізованих освітніх галузях 2000, 2004, 2011 та 2018 рр.; контент-аналіз сприяв виявленню тенденцій, зафіксованих у тексті; а також метод узагальнення власного педагогічного досвіду роботи у середній і вищій школі.

Результати та обговорення. Уперше в Україні 2000 р. впроваджено Державний стандарт початкової освіти. Освітня галузь «Мистецтво» включала музичне, візуальне (образотворче), хореографічне, театральне та екранне мистецтва. Автори – учені лабораторії естетичного виховання та мистецької освіти Інституту проблем виховання НАПН України – наголошують, що вони розширили межі традиційного підходу, ґрунтуючись на принципі «об'єднання різних видів мистецтв та визначення художньої культури як системи скоординованих знань» із метою формування в учнів «цілісної художньої картини культурного простору» [4]. Укладачі називають «засоби координації» різних мистецтв – «міжпредметні зв'язки», «об'єднані уроки», «об'єднані курси» [там само]. Зауважимо, що в першому змісті галузі ще не йшлося про інтеграцію, а лише про об'єднання та взаємозв'язки окремих предметів.

У стандарті 2004 р. для школи II-III ступенів освітня галузь називалась «Естетична культура», яка була спрямована на «формування в учнів системи естетичних цінностей як інтегральної основи світогляду» [5]. Дисципліни

естетичного циклу охоплювали 1 – 12 класи й завершуватися курсом «Естетика». На жаль, 12 клас пізніше відмінили. Д. Кучерюк, Л. Левчук, О. Оніщенко, В. Панченко підготували навчально-методичне забезпечення «Естетики» й запропонували її як елективний курс для 11 гуманітарних класів.

Галузь включала такі змістові лінії: музична, візуальна (образотворча), мистецько-синтетична (хореографічне, театральне та екранне мистецтва), культурологічна. Традиційні музичне та образотворче мистецтво викладалися в 1 – 8 класах ЗСО, називалися домінантними змістовими лініями й склали фундамент загальної мистецької освіти. Крім них, в окремих українських школах експериментально апробувався розроблений Л. Масол інтегрований курс «Мистецтво», а в усіх 9 – 11 класах викладалася художня культура (автори – Е. Белкіна, Л. Масол, Н. Миропольська, О. Оніщенко, С. Шип, О. Щолокова та ін.). 2004 р. вперше в Україні оголошено конкурс навчальних програм і підручників, зокрема із музичного та образотворчого мистецтв [6].

У Державних стандартах 2011 року, які ґрунтувалися на компетентнісному підході, на всіх етапах навчання освітня галузь називалась «Мистецтво». Змістові лінії у базовій і старшій школі не змінилися, а в початкову освіту була включена мистецько-синтетична компонента [7; 8]. Л. Масол 2006 р. у монографії «Загальна мистецька освіта: теорія і практика» [9] здійснила теоретико-методологічне обґрунтування інтегративного підходу до загальної мистецької освіти.

Відомі історико-політичні події 2013 – 2014 рр. негативно вплинули на поступовість і послідовність упровадження Державних стандартів 2011 р. у практику роботи школи. Терміново 2013 р. (замість 2016 р.) за новими стандартами почали навчатися учні 5 класів ЗСО, тому вчені та вчителі-практики не встигли підготувати за три літніх місяці навчальні програми та підручники з мистецьких дисциплін. Згодом у 8 – 11 класах замість художньої культури, передбаченої культурологічною змістовою лінією освітньої галузі «Мистецтво», викладався інтегрований курс «Мистецтво», а художня культура перемістилася у варіативну частину навчального плану. Цікаво те, що 2008 р.

підручник із «Музичного мистецтва» для 8 класу вийшов із друку з подвійною назвою «Музичне мистецтво (Мистецтво)» [10], хоча його зміст не змінився. Ймовірно, цей факт також можна пояснити оптимальністю термінів підготовки навчально-методичного забезпечення для базової школи. Зауважимо, що виявлення історичних, політичних, соціокультурних, економічних, педагогічних, суб'єктивно-психологічних тощо чинників освітньої ситуації тієї доби потребує більш глибокого історико-педагогічного дослідження та не входить у завдання пропонованого повідомлення.

Державний стандарт для початкової школи [11] та проєкт стандарту базової середньої освіти [12] розроблено згідно з Концепцією «Нова українська школа». Структура освітньої галузі «Мистецтво» принципово змінилася згідно з компетентнісним підходом, реалізація якого передбачає формування в учнів у процесі опанування всіх галузей освіти десяти ключових компетентностей, проголошених у «Рекомендаціях Європейського парламенту та Ради Європи щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя», затверджених 18 грудня 2006 р.

У стандартах сформульовано загальні та обов'язкові результати навчання за такими змістовими лініями: «художньо-творча діяльність», «сприймання та інтерпретація мистецтва», «комунікація через мистецтво». Поступово ускладнюється здатність учнів до творення й перетворення, інтерпретації та аналізу, імпровізації та експериментування, пізнання й оцінки мистецтва та себе через мистецтво, взаємодії кожного учня з учителем і однокласниками. Значну увагу автори приділили розвитку в дітей емоційної сфери, емоційного інтелекту та рефлексії, роботі в інформаційному середовищі, інтернет-безпеці, критичній оцінці мистецьких медіатекстів, що складає безумовну цінність нового змісту освітньої галузі.

Отже, якщо в попередніх стандартах змістові лінії визначалися видами мистецтва, то зараз – видами діяльності; мистецтво в базовій школі класифікується за «біологічними» ознаками (візуальне, аудіальне, аудіовізуальне), а не усталеними естетико-морфологічними категоріями;

у новому стандарті жодного разу не прозвучав термін «класичне мистецтво» на відміну від попередніх років, але в 5 – 9 класах учні, на думку авторів, мають знати так зване «перфомативне мистецтво» [11].

На сьогодні за Державним стандартом 2018 р. навчаються учні 1-2 класів і підготовлено підручники для учнів 3 класів. Авторка повідомлення брала участь у роботі комісії МОН України з експертизи підручників із мистецьких дисциплін, починаючи з 2006 р. Так, протягом трьох останніх років (2018 – 2020 рр.) оголошується конкурс лише підручників із інтегрованого курсу «Мистецтво» (більш детально див. у відповідній статті [13]). Тим самим порушується, по-перше, декларований у Типових освітніх програмах для 1-2, 3-4 класів Нової української школи, розроблених як під керівництвом О. Савченко, так і Р. Шияна, предметно-інтегративний підхід до загальної мистецької освіти, який передбачає реалізацію освітньої галузі через «предмети вивчення за окремими видами мистецтва: наприклад, музичне мистецтво, образотворче мистецтво тощо за умови реалізації упродовж циклу навчання всіх очікуваних результатів галузі» [14].

По-друге, стає зрозумілим, що спричинило зміну змістових ліній освітньої галузі. На нашу думку, готується підґрунтя для поступового скасування традиційного предметного навчання в ЗСО та переходу на суцільну інтеграцію мистецьких предметів, через які здійснюється реалізація Державного стандарту. Ймовірно, предметний підхід залишиться тільки в профільних класах і спеціалізованих навчальних закладах, де поглиблено вивчаються дисципліни, що складають фундамент майбутньої мистецької професії. До речі, інтеграція змісту освіти стосується не лише мистецтва, але й мови та літератури, природничих, математичних, історичних дисциплін тощо.

Висновки. Отже, підсумовуючи аналіз змісту мистецьких освітніх галузей Державних стандартів 2000, 2004, 2011, 2018 в освітній галузі «Мистецтво» 2000 р. була сформульована концептуальна ідея загальної мистецької освіти – об'єднання у змісті різних видів мистецтв у розмаїтті їхніх жанрів, стилів, напрямів і регіональних особливостей. Зміст реалізовувався «в конкретних

навчальних предметах»; 2) найбільш ефективним у теоретико-методологічному та практичному аспектах був зміст мистецької освітньої галузі 2004 р., бо він ґрунтувався на особистісно-орієнтованому, культурологічному та предметно-інтегративному підходах; у ньому реально, а не декларативно зреалізовано принципи єдності традиційного та інноваційного, цілісності, неперервності та наступності, інтегральності, варіативності та демократичності; 3) державний стандарт 2011 р. мав яскраво виражений перехідний характер, у ньому остаточно ствердилася назва галузі – «Мистецтво», на всіх етапах навчання з'явилася мистецько-синтетична змістова лінія як рівноправна з традиційними домінуючими, були сформульовані ключові положення компетентнісного підходу та науково обґрунтовано інтегративний підхід до загальної мистецької освіти; 4) в освітній галузі «Мистецтво» 2018 р. скасовано предметний підхід на догоду інтегративному (залишилась одна навчальна дисципліна – інтегрований курс «Мистецтво»), що заперечує принципи варіативності та демократичності; зміст галузі в базовій школі зорієнтовано на мистецтво постмодернізму, що звужує світовий художньо-культурний простір і нівелює ідеї єдності традиційного та сучасного.

Отже, ми виявили стійку тенденцію до диктату однієї концептуальної ідеї над іншими (породженими творчим генієм мистецько-педагогічної громадськості України) – це Концепція інтегрованої загальної мистецької освіти молодого покоління. Переконані, що домінування одиничного над множинним в освіті суперечить принципам демократичного суспільства.

Список джерел

1. Закон України «Про освіту» № 2145-VIII від 5 вересня 2017 р. (зі змінами № 463-IX від 16.01.2020 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Масол Л. М. Новий стандарт мистецької освіти: науковий коментар до основних змін URL: http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CDIQFjAB&url=http%3A%2F%2Floippo-poch-klass.edukit.lg.ua%2Ffiles%2Fdownloads%2Fmystectvo.doc&ei=AUMoUvyJB5HLswb_kICYDg&usg=AFQjCNEYUEAfQzNhu_2YiDg6q5LVIJitaA

3. Школяр Л. Освітня галузь «Мистецтво» у системі культуровідповідної освіти / Л. Школяр // Мистецтво та освіта. – 2006. – № 3 (41). – С. 6-8.
4. Державний стандарт початкової загальної освіти № 1717 від 16 листопада 2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1717-2000-%D0%BF>
5. Державний стандарт базової і повної середньої освіти № 24 від 14 січня 2004 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/24-2004-%D0%BF>
6. Положення про Всеукраїнський конкурс навчальних програм та підручників для загальноосвітніх навчальних закладів. Наказ МОН України № 108 від 12 лютого 2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/z0244-04>
7. Державний стандарт початкової загальної освіти № 462 від 20 квітня 2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-%D0%BF>
8. Державний стандарт базової і повної середньої освіти №1392 від 23 листопада 2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#n128>
9. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика : монографія / Л. М. Масол; АПН України; Інститут проблем виховання. – К. : Промінь, 2006. – 432 с.
10. Музичне мистецтво (Мистецтво) [Текст] : підручник для 8 кл. загальноосвіт. навч. закладів / Л. М. Масол [и др.] ; заг. ред. Л. М. Масол. – К.: Генеза, 2008. – 191 с.
11. Державний стандарт початкової загальної освіти № 87 від 21 лютого 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF>
12. Державний стандарт базової середньої освіти: Проект URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/ministerstvo-osviti-i-nauki-ukrayini-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-derzhavnogo-standartu-bazovoyi-serednoyi-osviti>
13. Лобач О. О. Актуальні проблеми вдосконалення підручників із освітньої галузі «Мистецтво» для початкової школи / Олена Лобач // Неперервна педагогічна освіта ХХІ століття: зб. матеріалів XVII Міжнародних педагогічно-мистецьких читань пам'яті проф. О. П. Рудницької / [наук. ред.:

Г. І. Сотська, М. П. Вовк]. – Вип. 3 (15). – К. : Талком, 2020. – С. 161–163.

14. Типові освітні програми для 1-2 класів НУШ. Типові освітні програми для 3-4 класів НУШ URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>